

JOSE ENRIQUE URRUTIA, *KAPO*

Ebrokoa

Jesus Mari Uribelarrea Ebro aurrean (Jose Enrike Urrutia)

JOSE ENRIQUE URRUTIA (1954-)

Jose Enrique Urrutia Capó Iurretako Ebro baserrian jaio zen 1954an. Durangoko jesuitetan batxilerra egin eta gero, Deustun ikasi zuen Zuzenbidea. Mutikotan kirolaria izan arren, artearen bidea hartuko zuen laster. Ebrotik kanpo, Barkoxera joaten zen sasoi batean, gero Tanger aldera, eta orain, aspalditik, Holguin iparraldean bizi da pintatzen eta idazten.

Idazle bide berezia egin du, liburu denak Pamiela editorialean eta denak bere marrazkiekin ilustraturik. Lehenengo liburuan, *Josef Urruty-Borde* izenordearekin argitaratuan (Enry Kapondes Spondanus omen irudigilea), euskal literaturaren urrezko aroa parodiatu zuen, zuberotar kutsuko idazkera umoretsuz:

Kadrila alegera festan da (1988)

Hurrengo liburuetako narrazioetan ere halako idazkera berezi bat landu zuen Kapok, eredu batu estandarretik aparte, ipar-ekialdeko euskararen baliabide jostariekin mundu urrun eta arraroak kontatuz:

Izar beltzaren urtea (2000)

Ergelen nonbrea (2006)

Assilah-ko eroa (2010)

Weylerren itzala (2012)

Jururu (2015)

Pelegrinak (2018)

Francisco Garayren urrea (2022)

Hizkuntzaren aldetik, ipar-ekialdeko hizkeraren joritasuna nabarmentzen da liburu guztietan. Batzuetan, gaia monografikoa da: *Assilah-ko eroa* liburuko testuak Afrika iparraldeko giro mahometanoan daude kokaturik; *Weylerren itzala* Kubako pasarte historikoen ingurukoa da; *Jururu*, Kapo bera bizi den herritxoko pertsonaien bizimoduaren kronika da; *Pelegrinak* erlijio sinesmenei buruzko kontakizunak dira.

Gaia zeinahi dela, Kaporen estetizismo bizizalea bere fatalismo umoretsuarekin nahasten da.

EBRO

Ebrotar guztieri

«Egin da gure jende gazteaz.»

AXULAR

1

—Mari Pilarren katuak hegan egiten ei dau!

Barre egin zuen gizonak txikitako pasadizoa gogoratzean, auzoak esandakoak asaldatuta, oihu batean etxeko sukaldean sartu zen aldi hura; leihatilatik begiratu, eta trena geltokian sartzen ari zela ikusi zuen; trenetik jeitsi, eta Ibaizabal ibaiaren alderantz herri osoan zehar joan zen, gogoan barrena haurtzaroko gogorapenak pilatzen zitzaizkion bitartean.

Harritu egin zen haur denboretan ia herritik kanpoan zegoen «Magdalenaren eliza» txikia hainbeste etxetzar berriren artean galduta ikusiaz. Halere, eten gabeko bere handitzean, herria ez zen oraindik ibairaino iritsi, bertarantz zenbat eta hurrerago, etxeak gero eta bakanago ageri ziren; sasiek eta goroldioak dena harturik, leihoak hautsirik, horma arrailduak, bidearen alde bietan aspalditik beren horretan utzirik zeuden lantegi ohi bana ikusi ahal izan zituen, ibaiaren ertzeraino luzatzen zirenak.

Zubiaren gainean iragan orduko, etxe zaharrari begira gelditu zen, *Orage sur Normans* Soutinne-ren koadroa ekarri zion gogora: hartakoan bezala, etxeak tei-latu bihurria, harrien gaineko karea han-hemenka eroria, horma amore emanak eta arrailduak zituen; bada, ageri zen aspalditik hutsik zegoela. Haren aurrean hiru albo zeuden, geratzen zitzaizkien hosto apurrak haize zirimolek botatzen zizkietenak.

Hura zen Ebro, gizonak bere lehenengo urteak bertan emanak zituen etxea, aspaldi luze batean ikusi gabe zuena. Bada, etxea lurrera bota eta haren orubean gasolindegia bat eraikiko zutelako berriak eraman zuen bisitaria Eboren aurrera, bada, ahaztu gabeko haurtzaroari behin betiko agur esatera.

—Joanak bai, urteak! —pentsatu zuen bisitariak; etxearen gainean ez ezik, ibaiko ur uherretan ere antzematen zen denboraren iragana, bada, txikitan kangrejoak harrapatzen zituzteneko ur haiek orain zikinez beteak zetozen, bits beilegiz eta hondakinez; zalantzarik gabe, hantxe ez zitekeen ezer bizirik.

Guztiarekin ere, harri arrea bezala ageri zen zeruaren goibelaz, etxearen irudi tristea ia ederra zen, Bilbotik Donostiarako errepidearen doi ondoan, denboraren ertzean bazter utzitako iraganaren sinbolo.

Baina gizonak ez zuen tristurarik sentitu, bai ordea, bata bestearen gainean buru barrenera bildu zitzaizkion haurtzaroko pasadizo, gertaera eta gomutak:

—Zelan gogoratu leikez argiago duela hogeita hamalau urteko kontuak, duela bost urtekoak baino?

Bada, bizi-bizian gogoratzen zuen amama Emeteria bazterreko hormaren kontra bere jeromiak eguzkiari begira jartzen ari, eta katuetatik bat auzoek balkoian eskegiten zuten gardantxiloaren kaiolari adi; edo etxeko hormari josiak zeuden harrizko jesarlekuetan Ebroko auzolagunak elkarrekin solasean; eze, etxeak hiru bizitza zituen familia banarekin, eta bertakoak ez ezik, joan-etorrietan zebilen goiko auzoetako jendea ere bertara biltzen zen berriak elkarri esatera, ontzi bat ardo edatera, edo, astean pare bat aldiz, kartetan jardutera.

Bisitariak zubia iragan eta Ebro osteko mandio eta oilategi zaharkituen ondotik asunez beteriko bidean abiatu zen Elkorre zeritzon malkarrerantz, baina ez zen bertara igo, haren gainean, ohiko basoaren orde, frontoi bat eta eskola antzeko eraikuntzak zeudela konturatu zen-eta; muino hartan berean bazkatzen zuten Ebroko Erramunen bi behiek, eze, bisitariaren aitita bezala, langile izan arren, baserritar sena ez zuen galduta, eta «Erretamendin» bazituen lur sail batzuk, batez ere uda sasoiari lantzen zituenak.

Gizonak irribarre egin zuen Erramunen astoaz ere gogoratzean, Erretamendira sasi eta kaparrak moztera joan ziren batean kapela berria jan ziona, bada, lastozkoa baitzen.

Elkorre ostetik pinudiz beteriko muino eta mendiska ilunak nabari ziren Oiz mendiaren lepo moreari atxikiak. Hartan ere bazegoen berrikuntzarik!; Gernikalde osoa eta, egun argitsuetan, itsasoa bera ere ikus zitezkeen tontor hartatik, irrati-telebistetarako orratz luzeak jaulgitzen ziren zerura xut, txabola itsusi baten ondotik.

Etxealdera itzultzean melankonia apur bat sentitu zuen, aurrekoa hautsi eta desegin gabe, mundu honetan aurrerakuntzarik ez dagoela pentsatu zuenean. Elizarantz abiatzerako orduan ibaiaren bestaldeko herrirantz begiratu zuen: etxe multzo nahasi bat, bere atzean Anboto mendiaren lepo harroa zuena, harri bizizkoa bailitzan bera ere arre eta hotz antzean.

Ebrotik plazarako bidean zehar elizarantz joan zen; bertara sartzearekin, konturatu egin zen dena zegoela bere akorduan zuenaren arabera: atletik hurbil, ezker-eskuin argizagi eta spiral batean kiribilkatzen ziren kandela meheak hilarrien gainean; gero otoitzerako aulkiak han-hemenka, bat ere ordenarik gabe, denak aldareko San Migelen irudiari begira: arkaingerua militar jantzita eta buruan burdinezko kasko batekin ageri zen, tragaza batez herensuge-deabru zanpatua hiltzen ari.

Eliz plaza hartatik Ebrotik zetorren bideak gorantz segitzen zuen, aldatz handia eta bihur itxi bat eginez; aldatza igo eta kanposanturantz abiatu zen, bisitariaren akorduan bezala pinudi baten aurrean zegoena; horma zuri batek inguratzen zuen eta hiru altzipres zerurantz altxatzen ziren. Urte asko joanak ziren bertara hurbildu gabe iraganak zituenak, halere, gizonak berehala aurkitu zuen bere familiaren hilarria; kendu egin zituen goroldio eta belarrak, pena handi batek bete zion barne guztia, denbora luze horretan hantxe bertan zeudenekin zer guti gogoratua zen pentsatu zuenean. Gogoratu bai, ordea, zeru goibel baten azpian amama Emeteriren zerraldoa bertara sartu zuten egunaz; eta pentsatu zuen eze, naturari zor zaion halabeharrez, luze gabe hilarri hura guraso zahartsuen ostatu izango zela, eta gero berarena.

2

Kanposantutik irten eta aldatz beherantz plazara jeitsi zen elizako dorrearen ondotik. Plazara helduta, bertarantz zetorren haur talde batekin gurutzatu zen, beren *mountain-bike* zeritzen bizikleten gainean eta magnetofoi entzungailuak belarrietan zihoazenak; gizonari bururatu egin zitzaion norberaren izaera txiki-txikitatik moldatzen dela, eskolan edo bizitzan zehar ikasten den guztia ume-umetako zirriara haien gainean erori, eta iadanik egina den zumitzan sartzen dela.

Aria horretan, gogora ekarri zuen txikitako gogorapen bat, Ebrotik haruntzago zegoen etxe multzo batetik etorrira, zubia iragan eta plazarantz abiatu zen jende talde bati buruzkoa; halakorik sekula ikusi gabea, mutikoari jende haiek, beren itxura eta jantzi bitxiekin, beltzak iruditu zitzaizkion; gogoratzen zen gizonetarik batek, bibote handiarekin eta argala bera, buruan kapela beltza eta eskuetan eraztun handiak zeramatzala. Harekin zihoan anderea, aldiz, txikittoa zela eta lodia, lore irudietan egina zen gona batekin jantzia, baina gizona bezain beltza. Ebro aurretik iragatean gelditu egin ziren, eta kartetan edo berriketan ziharduten etxeko lagunei hitz egin zieten; mutikoa harritu egin zen lehen aldiz erdara entzunda!

Bada, haiek ziren «maketoak», kapeilu eta eraztun handiekin zebiltzan jendeak.

Mutikoak horrela ikasi zuen munduan maketoak eta euskaldunak bazeudela, elkarren ezberdinak ziren jendeak. Ikasi ere, nekez, eze gurasoei edo amamari galdetzen zien:

—Baina zergatik ez dakie euskeraz?

Hizkuntzaren gora-beherak zuzenagotik ezagutu zituen handik laburrera, bada, monja-kolejiara bidali zutenean, hain zuzen. Ebroko babesetik ibaiaren bestaldeko herri handira joan behar izaten zuen, baita goitik behera zeharkatu ere, ia ordu

beteko ibilaldia egiten zuelarik; euskaraz baino ez zekien umea, bat-batean murgildu zuten euskarak lekurik ez zuen ikasetxe haren erdian: «kolpearen gogorra, puntuaren latza» idatzi zuen Axularrek; orain bera zen maketo haiek bezalakoa, non beste haurrek bai, baina berak ez zekien erdaraz!

Handik bada, eskolako lehen egunean berean, monjek burdinezko ate handia zerratu arren, bazkalordua bere alde hartuz, mutikoa handik kanpora joan eta arratsalderako Ebron agertu zen. Hura ustegabea!! Monjak herri osoan zehar ibili omen ziren mutikoaren bila, bereziki Ezkurdi plazan gora eta behera, eze, San Faustoko jaiak izanda, uste izan zuten barraketara joana izango zela.

—Eta nondik urten zara kolejiotik, atea zerratuta egoen-eta? —galdetu zion amak.

—Goiko atetik —erantzun zion umeak.

Ama orduan gogoratu zen egun batean kolejoaraino joanak zirela monjek umea ezagutu zezaten, eta kapeilauagana ere joan zirela kapera atariraino, gero bertako ate txiki hartatik irteteko.

Aurrerantzean, Ebron ere sartu zen erdara, «umeari komeni jakolako».

Mutikoa mundua gauza traketsa dela hasi zen ikasten. Monjek emandako erlijio-eskolek ez zizkieten gauzak errazago jartzen. Halatan, kolejoan Ama Birjina zen otoitz gehien egiten zitzaiona, saildu guztien gainetik eta bere seme Jesusen ondoan zegoen aldetik; bai ordea, haren gainean bazegoen Aita, zein Semea ere zen, nola Elizaren jabea; baina, aldi berean, uso zuri baten irudian Izpiritu Saindua ere ageri zen. Hura guztia ez zen ulertzeko erreza, ez horixe! Halatan, behin batean, barre eragin zion aitari zera galdetu zionean: alde batetik, Jesus kristau guztien aita izanda, eta beste aldetik Ama Birjinaren semea, ea hura ez ote zen guztion amama.

Bai ordea, San Migel herensuge antzera figuratua zen deabrua hiltzen ari, hura bai ulertzen zuen, gauza argia zen!

Teologiaz kanpo, mutikoak ondo ulertzen ez zuen beste gauza bat Espaina, Frantzia, Britainia Handia eta abarrekoak ziren. Bost urte-edo zituenean, irakurtzen bazekien-eta, geografia klasean monjak mapa bat zabaldu zuen, Toledo, Tajo, eta beste izen askoren artean, Madrid letra handietan jarrita zeukana; Bilbao ere bai; mutikoak eman zuen hura Bilbo zela. Baina bazegoen beste izen bat ondo baino hobeto ezagutzen zuena: **Ebro**, letra beltzetan idatzia, tinta urdinez marratuta zegoen ibai baten ondoan. Orduan konturatu zen zer zen mapa hura: hantxe zegoen Ebro etxea, aurreko bere ibaia eta guzti. Bai ordea, Duero, Macizo Central, Toledotik eta beste izenez ageri ziren herriotatik etorriak bide ziren maketoak.

Baina mutikoaren munduratze hura ez zen bakarrik eskolan gertatzen; bai ordea, etxean zuen eskola-orde ona –dena da fisika–, behin eta berriz esaten zion aita, hain zuzen. Sasoi hartan, ofizial izateko ikasten ziharduten langileen irakaslea zen, enpresan bertan; bada, irakastera ohitua, ez zuen nekerik bere semeari gauzak zertan diren azaltzerako orduan; bestalde, haren lanari zegokion aldetik, aita marrazkilari trebea zen, eta Ebro aurreko zubia iraganik, aita-semeek etxea bera marrazkitzen ematen zuten beren aisia; beste batzuetan, Oizen leporaino joanez, harriak biltzen zituzten eta etxera eramaten; aita harri bat hartuta, harearen harria zela adierazten zion, aspaldi izugarri batean, itsasoaren azpian apurka-apurka moldatuz joan zena; hareok, mendeetan eta mendeetan zoruaren gainean pausatu eta elkarretara bildurik, finean itsatsi egin zirela. Geroztik, Lur barruko indar batek altxatu zuela zoru hura eta egungo Oiz bihurtu. Mutikoa begi hanturik adi-adi egoten zen.

Igande eguzkitsu batean, aita *Guzzi* bere motorrean semea hartu eta Orozketatik gorago joan ziren Mugarrikolanda izeneko lekura, harnabar eta marmol harrobietatik hurbilera. Ibaizabalen isuria Bilborantz zihoaneko haranaren gainean bera, landa hartan iturri bat zegoen Mugarren horma biluziaren atzean; bada, haitz zoragarri hura marrazkitzen hasi ziren aita-semeak; mutikoak paperaren goiko aldean kolore beltzez marra zenbait egin zituen, aita ea hori zer zen galdetu ziolarik: «Saiak», erantzun zion mutikoak, eta hatzamarraz erakutsi zion saldo bat Mañaria aldean, zeruan hegada geldoetan inguruka.

Mutikoaren eta haitzaren artean, sasi baten gainean mitxeleta koloretsu bat pausatu zen; mutikoak begiratu egin zion, ederra iruditu zitzaion bere hegala biribilekin eta kolore hori finarekin, ia gardenak. Eguzkiaren inarretara ñir-ñir arinak iaulgitzen zitzaizkion hegaloi.

Ustegabe, dzaust!, musker batek jan zuen. Mitxeleta zegoen lekutik begiak ezin kenduz, harri eta lur gelditu zen mutikoa, narrastia mauka-mauka ari zen bitartean.

Etixerakoan, aitari kontatu zion: «Muskerrak mitxeleta jan dau!».

Eta aita ahal zuen pazientziarekin hasi zitzaion esaten natura baitan gauzak horrela gertatzen zirela, eulia igelak jaten zuela, eta berau sugeak edo azeriak; eta jan egiten ez bazuen ere, gizonak errez hilko zuela sugea. Munduan haragijaleak eta belarjaleak zeudela, narrastiak eta txoriak; piramide batean bezala irudika litezkeela animaliak, goikoek behekoak hiltzen eta jaten zituztelarik. Piramidearen puntan gizona zegoela, zientzia eta teknikari esker beste guztien gainetik egon ere: «Gizona, bakarrik gizonak hil legike».

Mutikoa hura guztia pentsatzen ibili zen ondoko egunetan, baina argiro konturatu zen piramidea zertan zen, katu batek txoriño bat nola harrapatzen eta jaten zuen ikustean. Higuindu egin zen harekin eta beldurtu ere: «katuak txoriñoari burua erauzi eutson, eta milikatzen eban bitartean, bere begi argitsuekin adi-adi egoen niri begira» esan zion amari.

Baina aitak, «hori gertatzen da piramidean txoriñoa katua baino beherago dagoelako» esan zion; eta lasaitzeko bezala: «baina gizona dago piramidearen puntan».

4

Kolejioan gauzak ez zihoazkion gehienei baino okerrago, halere, ahalegin handiak egin behar zituen erdera zela-eta; *hacer del cuerpo* bezalako esamoldeak ez zituen ulertzen, batek daki zer pentsatuko zuen *gorputzetik egite* hartaz! Bai ordea, berehala konturatu zen hitz magikoak zirela: eskua altxatu, monjari beraiek esan, eta eskola aspergarritik kanpoan egoteko denboratxo bat edukiko zuen.

Geografia eskolan behin batean gorriagoak ikusi zituen; bada, Mater Filomenak mapa handi bat arbelean zehar goitik behera zabaldu, eta *Mar Cantábrico*, *Mediterraneo*, *Pirineos* eta abarrekoen ostetik *Vascongadas*, *Aragón*, *Castilla* behin eta berriz aipatu orduko, mutikoari galdetu zion ea Bizkaia non zegoen, adieraz zezala non bizi zen. Mutikoak, inongo dudarik egin gabe, makilatxoa hartu eta haren punta **Ebro** letra beltz-beltzetan jartzen zuen lekuan ipini zuen, Zaragozaren ondoan.

Han lehertu ziren klaseko beste mutikoak karkar ozenetan.

Aste hartako larunbat arratsaldean mutikoak zigorra bete zuen, kolejiara joan behar izan zuen geografia ikastera. Guztiarekin ere, urte bat baino gehiago kostatu zitzaion misterio hura ulertzea, bada «zelan egon leike Ebro gure etxea, Zaragozaren ondoan?».

Baina beti ez ziren hain egoera larriak, noizean behin, bere aisiara egoten zen. Halatan, udaberria heldutakoan monjek irtenaldiak egiten zituzten ostegun arratsaldeetan, eguraldia lagun; haur guztiak ilaran joaten ziren monjetarik baten atzetik Tabirako ermitara edo herriko beste komenturen batera, bertako sailduaren eguna zenean, esaterako.

San Roqueraino joan ziren batean, haur guztiak ermitaren barruan ezin sartuz, pikondo baten gerizpean monjaren inguruan jesarrita, errosarioa errezatzen hasi ziren. Lelo haren asperdurak hala behartuta, mutikoak zuhaitzaren enborrean jarri zuen burua adarretara begira; haren burutik metro batera, arratsaldeko azken argitasunean, eulitxiki saldo bat mar-mar ari zen nahaste batean. Monjak, *mater intemerata* esan, eta hurrek *ora pro nobis* erantzun orduko, dzaust!, kakarraldoa

bezalako zomorro bat bere hegadan alde batetik bestera joan zen, eulittoen artean beraietatik batzuk janez.

Mutikoak begibistaz segitu zuen kakarraldoaren hegaldia belar gora batean pausatu zen arte, bere pisuaz ia lurreraino abaildu zuena.

Bat-batean, zozo batek, mokoan hartu eta burua atzerantz eginez, dzaust!, irentsi egin zuen!

Ora pro nobis, esan zuten mutikoek.

5

Jakina, piramidean zozoa kakarraldoaren gainean zegoen. Halarik ere, haren puntan gizona bera bakarrik zegoela-eta, mutikoa ordurako konturatuta zegoen gizonen artean ere bazeudela goikoak eta behekoak, bada, aitari galdetu zion ea gizonetan ere piramiderik ote zegoen. Aitak ezetz, gizaseme guztiak mundu honetarakotzat hil egin behar zirela, geroztik, Jaungoikoak bidaliko zituela zerura ala infernura, baina gizona gizon den artean izaki askea dela, denok eskubide eta duintasun berekoak garela. Baina hitz haiek mutikoari iruditzen zitzaizkion Ama Birjina eta aingeruen kontuak bezalakoa, mundu ukiezin batean edo hor nonbait kokatu behar zituenak, eze, egia esatera, berak iadanik bazuen bere iritzia moldatuta.

Aitak ez zuen jakin semeak zer zerabilen buru barrenean, harik eta honako pasadizo hau gertatu zitzaion arte: bada, San Migeletan bildutako jendetza handiarengatik aitak besoetan zeraman batean, mutikoak plazako bazter batean inorekin hitz egin gabe eta guztiei begira zegoen *guardia zibil* pareaganantz eskua luzatuz, zera esan zion: «horrek be maketoak dira».

Harriturik, aitak ea zergatik zioen hori; umeak baietz, berak bazekiela, eze Ebro aurrean ezagutu zituenak bezalakoa ziren, beren kapeilu bitxi eta bibote beltz banarekin; areago, hatzamarretan eraztun handiak zituzten.

«Piramidean maketoak geu baino gorago dagoz?» galdetu zion aitari «eze, eskupetak daukiez».

Aitak ezetz, gizon haiek autoritatearen ordezkariak zirela, halakoek, eta ez beste inork, bazutela eskubidea armak erabiltzeko, legea betearazi behar zuten aldetik.

Umeak hori ongi ulertzen zuen, kolejioan ere Mater Filomenak bazuen bere makiltxoa, mutiko guztiak xut eta tente jartzen zituena. Halaz ere, berak bazekien eskupetak zertarako ziren, eze Amatzako Jose Luis ehiztaria zen, urtero ekartzen zizkion aitari eperrak edo poxpolinak, amama Emeteriak berunak banan-banan kentzen zizkienak. Eta maketo haiek zituzten eskupetok, han zeuden guztiok beldurtzeko modukoak!

Eskolan hasieran baino hobeto moldatzen zen, erdaraz ere etorri handia hartua zuelarik; halarik ere, batzuetan huts nabarmenak egiten zituen, lotsatu ez ezik, zeregin handietan jarri ere egiten zutenak. Halatan, larunbat arratsalde euritsu batean aitak zera agindu zion: errekadu bat egin behar ziola; Ezkurdi plazan zegoen estankura joan, eta pakete bat *Ideales* eros ziezaiola. «Baina» esan zion aitak «esaiozu *con boquilla*». Mutikoa Ebro aurreko zubia iragan eta ia ordu beteko txangoan zehar joan zen «*Con boquilla*», «*Con boquilla*» eten gabe bere baitako esaten, ahaztuko ez ote zitzaion beldurrez. Baina estankura heldu zenean, bete-betea esan zuen: «*Un paquete de Ideales* aho txikidunak».

Bat-batean ahaztu egin zitzaion bidean zehar ikasitako hitz premiazkoa; halatan, *Ideales* bai, baina estankoko atso gaisoak ulertu ez zionez gero, «aho txikidunik» gabe itzuli zen Ebroraino.

Barre egin zuten etxeko eta auzoek gertaera ezagutzearekin; mutikoak, ordea, barre gutxi, non aitak, pedagogo ona zen aldetik, berriz bidali zuen «bokilagaz» eroatera. Aita ez zen ibiltzen zozokerietan!

Egia horren froga ageria eduki zuen Jesus Marirekin egindako bihurrikeria baten ondotik. Udako gau beroetan guraso eta lagunak etxe aurrean solasean ari ziren bitartean, inguruan edo plazarako bidean auzoko neska-mutilek jolasean jarduten zuten beren aisiara; han ibiltzen ziren «torrenekoa», «okinarena» eta Amatzako mutiletatik nagusia, Ebroko Juan Jose eta Anton Mariren kontra ezpata eta lantzekin, eze, nagusiak izanda, beren nabelez zuhaitz adarrak moztu eta punta zorrotzak egiten zizkieten; beste neskato-mutikoek elkarri txalo egiten, kisketea salto egiten eta abarrekoetan jarduten zuten; baina amama Emeteriak baloi bat erregalatu zionetik, mutikoak ere jolasten zuen nagusi haiekin, baloia berarena zen-eta:

—Neu Pelé brasileñue nok —esaten zuen Ebroko Juan Josek; baina mutikoak:

—Ba, neu Arieta!

Halako batean, isil-ostuka jolasean zebiltzala ezkutuan egoteko aldia egokitu zitzaizenean, Jesus Mari eta biak elizako kanpandorreraino joan ziren.

Elizoste hura antzina kanposantu izana zen, orain sasiek eta antzerako belar batzuek hartuta bazuten ere. Bete-betea argitzen zuen ilargiaren argira, mutikoek saguzar saldo bat ikusi zuten; «Mari zantarrok» horma zaharkituetatik irten, eta alde z alderako beren hegaldi nahasietan zebiltzan; Jesus Mari jertsea erantziz haietatik harrapatzen saiatu zen behin eta berriz, bat bildu arte.

Sare bitxi harekin erraz harrapatzen zirela ikusirik, mutikoak ere jertsea erantzi eta bera ere saiatu zen; beste bat hartu zuten, eta gero beste bat... Etxera itzultzean, mutikoek elkarri esan zioten ea zer egin behar zuten orain, ez zuten-eta saguzarrak

askatzeko gogorik. Bada, inguru bat eginez, mutikoa Ebro ostetik kortan barrena sartu zen, eta sukalderaino joanez zapata kaxa bat hartu zuen: kartoiari zulo batzuk egin eta bertan zerratu zituzten saguzarrok txitoak bailiren.

Mutikoak ea saguzarrek zer jaten zuten aitari galdetu, eta pare bat egunean Jesus Mari eta biak edozein zomororen atzetik ibili ziren: euli, labezomorro, burduntzi eta abarrekoak harrapatu, eta kaxako presoak elikatzen zituzten.

Ostiral arratsaldeetan Aita Lorenzok aitortzak egiten zituen; egunotan elizara biltzen zen beltzez jantziriko andere asko, erretoreak, kontrizio dolore eta penitentziez, zeruko biderantz bultzatzen zituenak.

Deabruaren atzaparretan erortzetik libratu nahi zuten emakume haiek oihu batean hasi ziren, sakristiatik sarturik, mutikoek saguzarrak askatu eta berauek eliz barne osoan zehar hegalka hasi zirenean.

Aitak berehala jakin izan zuen balentriaren berri, eta bat-batean konturatu zen biologiaren gaineko semearen jakinmin hura zertan zetzan.

Lehen aldia izanagatik ere, aitak ondo berotu zizkion ezpalak semeari.

6

«Dena fisika da», orde, eta larunbat-igandeetan mezatatik irtendakoan Txonpoloko basora, Garai aldera edo Oromiñorantz pasian joaten ziren aita-semeak. Joan-etorri haiek ez zituzten alferrik egiten, aitak ez zuelako semeari irakasteko aukerarik galtzen. Behin batean, goseak bultzaturik etxera itzultzean, aitak bide bazterretik ira bat hartuz sustraiak erakutsi zizkion semeari, landarea lur barrenean deseginak ziren mineralak beraietatik xurgatuz elikatzen zela; baina lan hura bete ahal izateko behar zuen kalipua orriek eguzkitik hartzen zutela.

«Kontxo!», pentsatu zuen mutikoak, «horrexegatik ataratzen ditu amamak bere jeromiak eguzkitara!».

Aita landareak eta zuhaitzak izaki bizidunak zirela esaten hasi zitzaion, gu bezala hazi batetik sortu eta handitu egiten zirela, gizakion gisa berean beraiek ere finean hil egiten zirela; horrexegatik, hain zuzen, errespetatu eta maitatu behar genituela, txakurrak edo katuak bezala, gure antzeko izakiak zirela, denak Jaungoikoak mundura sortuak.

Edo beste behin, basoko bideren batean zehar pinu-beldarrak, denak ilaran jarrita, alde batetik bestera ikusi zituztenean; eze, aitak, adaska bat hartuta, beste guztien buruan zihoan beldarra norabidez aldatu zuen: umearen poza, beste guztiak jarraitzen zitzaizkiola ikusi zuenean! Pinuetan dindilizka bezala ikusten ziren puxika antzeko biribil haietan bizi zirela esan zion aitak, luze gabe mitxeleta bihurtu, eta hegan egingo zutela.

Bada, beldar haietatik mitxeletak irtengo ziren! Mutikoak ez zuen halakorik esperol; ia sinistu ere ezin zuen egin!

Beste behin, Oiz mendiko haitz baten gainean sugedorri bat eguzkitan ikusi zuten; Aitak makila hurreratu zionean, zizt egin zion mihi bikoitza beldurgarri aterez; narrastia makilan kiribilkatu eta gorantz hasi zenean mutikoa izu batean egon zen, baina aitak handik urrunera iaurti zuen makilari astindu bat emanez.

Mutikoak, «ba, hau ez da maitatzekoa!», egin zuen bere baitako.

Larunbat hartan, Ebroren aurrean bildu zen gizarte txiki hartako jendeteria guztia, gau epela egiten zuen aldetik. Etxe aurreko alboek beren fruitu ia helduak zituzten, karlo puntadunak eta guzti; luze gabe hasiko ziren lurrera erortzen, eta neska-mutilek, bildu eta zuritu ondotik, barneko hazi iletsuak kolkoan behera sartuko zizkieten elkarri, hazka-hazka ibiliko ziren batzuek, besteen irrigarri.

Gau hartan ilargiak Anboto aldetik argitzen zuen, hego haize mehea nabaritzen zen bitartean; giroaren gozoak hartuta, lagunetarik batek zera esan zuen: «Hauxe gauaren ederra!».

Baina mutikoa erreka igeleki adi zegoen; bada, ilargi betearen ariaz edo, inoiz baino ozenago ari ziren beren garrasietan. Besteek baino kantu ozenagoa zegoen bati adi zegoela, errekatik beretik heldua hots bat entzun zuen, harri bat uretara iaurtikitzen deneko bezalakoa. Harez gero, hots ozen hura isildu egin zen, bada, mutikoa erne jarri zen ea besteen artean oraindik nabaritzen ahal zuen, baina ez! Mutikoa ohartu egin zen:

—Ur-arratoi edo sugeru batek jan dau!

—Hau bakea! —esan zuen lehenagoko ahotsak, eta mutikoa begira geratu zitzaion hainari, harrituta.

Gau hartan loak ezin zuen mutikoa hartu. Sugedorriaren mihi bikoitz eta pozointsuaz gogoratzen zen; gainera, kanpoko argi-itzaletatik mota guztietako hotsak zetozkion: txakur zaunkak, katuen aihuri zorrotzak, baita ere igel eta zapoen kroakak, mozolo eta hontzen uhuluak, kilkerren eta beste moztarren asotsak. Haiek guztiak handiturik bezala sartzen zitzaizkion belarrietatik, eta mutikoa, bere ohean begiak zabalik, piramedeaz hasi zen gogoetan; bada, ilargiaren argitasunean hegan ibiliko ziren euli, ziztor, kurubio, ipurtargi eta abarrekoak; mauka-mauka erabiliko zituzten igelek eta sugeek, marrubioek eta arratoiek; piramidean gorago zeudenek behekoak jan eta jan jardungo zuten: igelak eulia jango zuen, sugeak igela, mozoloak sugea, basakatuak edo azeriak mozoloa. Baina azeria gizonak, berau ordea, soil beste gizon batek.

Halarik ere, gizonen artean eskupetak zituztenek akaba litzakete besteak!

Hurrengo egunean, igandea zen aldetik, aita-semeak ohi bezala joan ziren meza osteko beren txangoa egitera. Elkorre gainetik Txonpoloko basora abiatzerako

orduan, topo egin zuten aitaren ezagun batekin eta berriketan hasi ziren gizonok, mutikoa hona eta hara zebilen bitartean. Basoaren bazterrean pinu landatu berrien sail batzuk zeuden, oraindik mutikoa baino altuagoak ez zirenak. Haietatik batera joan, eta bere indar guztiaz saiatu zen enborttoa beheko aldetik hausten; bai ordea, biguina zen, gomazkoa zirudien, alde batera eta bestera indar eginagatik ez zegoen hura mozterik. Eskuak errexin itsaskorraz zikinduta, are errabiatuago hasi zen saiatzen gutxienez adarrak mozten, eta ahal zuen indarrik handienaz zuhaiska astintzeari ekin zion; dena alferrik!

Mutikoa bere lan hartan buru-belarri ari zenean, aitak deitu zion: «Ez neutsun atzo bertan irakatsi, zuhaitzak ere izaki bizidunak direla, ezin leikeguzela gura dogun modura erabili, eta apurtu edo lurrera bota ere ez?».

Mutikoak zuzen-zuzen aitari begiratu, eta zera esan zion: «Baina nik ezpata bat egin gura neban!».

7

«Eta ezpata eskuan gaztaroa bolatu ere!», egin zuen bisitariak bere baitako, oroitzak bazter emanik.

Ebrotik urrunera betikoz joan aurretik, zubia iragan gabe etxeari begira gelditu zen; Ebrok, bere baitan gorderik, sekreturen bat bailuen egin ere; baina etxetzarra mutu, hura bera baitzen argigarri aski.

FUTBOL JUBENILEKO BIZKAIKO TXAPELDUNAK, Ezkurdiko kioskoan. Erdian Jose Enrike Urrutia koparekin, eta atzean Manu Ertzilla, Lazaro Blasko, Gorka Salaberria, Juanan Amantegi eta beste batzuk. Aurrean: Francisco Amorrortu (Durangoko alkatea) eta Valentín Juaristi (jesuita kirolzalea).